

כישלונות המודיעין הטקטי במלחמת לבנון

יועז הנדל

העימות האחרון בלבנון אילץ את מדינת ישראל, פעם נוספת, לאחר שנים ארוכות, להתמודדות צבאית בשתי חזיתות לחימה – זו הדרומית, מול החמאס, וזו הצפונית, מול חזבאללה. בשני המקרים היתה זאת מדינת ישראל אשר החליטה על הסלמה כתגובה לפעילות התקפית כנגד כוחות צה"ל ואזרחים ישראלים. בשני המקרים גובתה היציאה למערכה בהנחה כי ביכולתו של הצבא לסיים את המשימה בניצחון.

ההחלטה על פעילות צבאית אינטנסיבית בעזה, התקבלה לאחר חטיפת החייל גלעד שליט, מתוך כוונה להגיב בעוצמה לפיגוע וחטיפה אשר נתפסה בציבור הישראלי כחציית קו אדום. למרות ההפתעה היה צה"ל מוכן תוך זמן קצר להסלמת פעולותיו, על פי החלטת הדרג המדיני. משקיבל את האישור, פעל בנחישות תוך ניצול היתרון היחסי הבולט שלו.

האפשרות כי חזבאללה יעשה ניסיון לפעול בגזרה הצפונית, אמנם נדונה אצל מקבלי ההחלטות,¹ ההערכה היתה, כי אם יקרה הדבר, יהיה זה אירוע מבוקר ונשלט. כאשר נפתחה המערכה מול חזבאללה, בעקבות חטיפת שני החיילים, נדמה היה שצה"ל מכגין שוב את אותה שליטה ויתרון יחסי של צבא סדיר אל מול לוחמי גרילה. הושמדו תשתיות ומאגרים של אמצעי לחימה של חזבאללה וניכר היה כי המודיעין האסטרטגי שהתקבל לפני המלחמה מילא את ייעודו.²

אלא שככל שנקפו הימים, דרשו הקרבות בלבנון עוד ועוד כוחות צבאיים וככל שהתקדמה המערכה הסתמנו פערים בין הציפיות ליכולות והתגלו נקודות חולשה אשר הקשו על צה"ל להשלים ניצחון תודעתי ולהנחיל לחזבאללה תבוסה צורבת, כפי שהשיג בזירה הדרומית. הגורמים לאותם פערים ונקודות חולשה הם רבים, החל ביכולותיו של צה"ל וכלה ביכולותיו של היריב.

מאמר זה מתמקד בהבנת הפער בין הנדרש למצוי ברמת המודיעין הטקטי כפי שזו באה לביטוי במהלך לחימתם של כוחות היבשה. המאמר סוקר ודוגם את חולשות המודיעין כפי שנתגלו בגזרה הצפונית, בשלושה תחומים מרכזיים: תחום האיסוף, תחום המחקר, ותחום שינוע המידע – העברתו לצרכנים. בסיום מוצג הסבר אפשרי לחולשות אלה ושתי המלצות בצידו.

1 ס. קדמון, מחפשים אשמים, **ידיעות אחרונות**, 8 בספטמבר 2006. (להלן: קדמון)

2 י. מלמן, המודיעין הישראלי דווקא הפתיע לטובה, **הארץ**, 24 ביולי 2006.

המכשלות בתחום האיסוף

יכולות האיסוף הגבוהות שהפגינו שירות הביטחון הכללי וצה"ל במאבק נגד הטרור הפלסטיני במהלך השנים האחרונות, לא באו לביטוי בחזית הצפונית.³

אם בגלל דרוג משני של ארגון חזבאללה ברשימת הצי"ח, אם בגלל צמצום משאבים לצרכי איסוף בלבנון ואם בגלל

הקפדה של חזבאללה על רמה גבוהה של בטחון שדה מחשש להאזנות ישראליות, הביאה לכך שלמרות הפעילות הענפה שביצע צה"ל במהלך המלחמה, היו קשיים בתחום זה

קשיים מובנים בהחדרת סוכנים⁴ אל תוך ארגון חזבאללה, קטנו באופן משמעותי יכולות האיסוף שהיו בידי המודיעין על הארגון, פעילותו ופרישת כוחותיו. היעדר מקורות אנושיים שיספקו מידע בזמן אמת, מנע מהמודיעין להציע תוצר ראוי ברמה הטקטית. כך לדוגמה נותרו משגרי הטילים לטווח קצר פעילים מבלי שצה"ל הצליח להסב להם נזק משמעותי.⁵

כך גם הורגש החסר בכל הקשור לתוצר סיכולי (הפעלת מערך היירוט) בשונה מתפוקותיו של השב"כ באיו"ש ועזה.⁶

3. י. הלוי, סיכום ראיונות עם קציני מודיעין, אתר האינטרנט – מחלקה ראשונה, NFC, 20 ביולי 2006.

4. קדמון.

5. ז. שיף, כך הוחמץ חיסול הרקטות לטווח קצר, **הארץ**, 3 בספטמבר 2006.

6. שם.

בעוד שבעזה השימוש במקורות אנושיים הפך כמעט הכרחי לחיבור שבין כלי הטיס שמפציץ מהאוויר, למטרה, הרי שבלבנון לא נוצרה, כך נראה, הזדמנות לקיום של חיבור שכזה. חשוב לציין כי אין בדברים אלה כדי להמעיט בקשיים האמיתיים שניצבים בפני מי שמפעיל סוכנים מרחוק, במיוחד על רקע חשדנות טבעית של שעת מלחמה, אלא שמדינת ישראל הוכיחה בעבר יצירתיות גם אל מול מכשולים מסוג זה.

אמצעי איסוף נוסף שראוי לבחון את תפוקתו בזמן המלחמה הוא הסיגינט, אשר תפקידו – שליטה בתקשורת היריב. הקפדה של חזבאללה על רמה גבוהה של בטחון שדה וקידוד מחשש להאזנות ישראליות, כפי שהתריס נסראללה בנאומו מחודש מאי, השנה,⁷ הביאו לכך שלמרות הפעילות הענפה שבוצעה במהלך המלחמה, היו למודיעין קשיים בתחום זה.

המכשלות בתחום המחקר

בין תפקידיה של חטיבת המחקר באמ"ן ושל מודיעין פיקוד צפון, לרכז, לנתח ולהעריך את יכולותיו של חזבאללה. ההערכה נועדה בראש ובראשונה לספק לדרג המדיני מידע תומך החלטה. חשוב לא פחות הוא תפקידם, לספק לכוחות הלוחמים מידע מדויק על האויב שעומד בפניהם. נראה, כי במספר

7. ראה נאום נסראללה, ה-23 במאי 2006, באתר חזבאללה www.moqawama.org: "הישראלים משתמשים בצפנים ובמעגלים סגורים בשיחות ביניהם. אנו לא צריכים זאת. אם בני השכונות והכפרים אצלנו משוחחים בינם לבין עצמם, אין שום מכונה ואין שום גאון המתמצא באלקטרוניקה שיכול לפצח את הרמזים ואת הסמלים שאנשינו משתמשים בהם. זו היא התמצית העממית שמאפיינת את לוחמינו".

תחומים לקו אמ"ן ומודיעין פיקוד צפון בהערכתם את יכולתו של חזבאללה.

אמל"ח – המודיעין נכשל⁸ במעקב אחר האמצעים שהוזרמו מאיראן וסוריה לחזבאללה, לפני המלחמה, ולפיכך הותיר חורים שחורים רבים לגבי סוגי האמצעים שהיו בידיו. בין הסיבות המסבירות עובדה זו – דרכי המעבר והאספקה, המרחק הגיאוגרפי, וההקפדה על כללי בטחון שדה, כפי שנעשתה על ידי איראן וחזבאללה. אלה הפכו, כך נראה, את המידע שנאסף בקהילת המודיעין לבעל ערך מוגבל בלבד.

סד"כ ופיקוד – בהערכות מוקדמות אשר נעשו לפני הלחימה היתה בידי צה"ל תמונה לא ברורה באשר לסדר הכוחות וגודלו של ארגון חזבאללה. המספרים נעו בין 2000

מתוך רצון לא להסיג את הגבול, לא לעורר פרובוקציות ולהמתין בסבלנות, צומצמו גיחות צילום נמוכות לצרכי איסוף מודיעין, פעילות יחידות איסוף ופעולות אחרות שעלולות היו להיתפס כאגרסיביות

לוחמים פעילים (כפי שהיה ידוע לפני כעשור) לבין 8000 חברים בארגון כולו. כיום, בדיעבד, לאחר הלחימה, ההנחה

8. ז. שיף, הסטירה שחטפנו, **הארץ**, 11 באוגוסט 2006; ע. הראל, לא ידענו מספיק על הנעשה בגבול, **הארץ**, 19 בספטמבר 2006.

הגורמים האפשריים לפערי המודיעין: על קונספציה ותיעדוף

שני מונחים מהעבר – קונספציה ותיעדוף – שבים ונשמעים בשיח הישראלי כמי שיכולים אולי להסביר את טיבו של כישלון המודיעין הטקטי.

תחילתה של הקונספציה בהקשר למלחמת לבנון השנייה – עם יציאת כוחות צה"ל מלבנון במאי 2000. על רקע הגיבוי המשכר של אומות העולם ומרבית הציבור הישראלי, הונחו היסודות למדיניות, שעם הזמן התבררה כמלכודת הדבש הישראלית. מצד אחד התחייבה ישראל בפומבי, כי מרגע שפינתה את רצועת הביטחון, אין לה יריבות עם לבנון ולפיכך מה שמתרחש בשטחה של זו, הוא עניינה בלבד. מצד שני הכריז ראש הממשלה דאז, אהוד ברק, כי פגיעה כל שהיא בריבונות ישראל תגרור בעקבותיה תגובה חריפה שלא נודעה כמותה.

התעדוף – הקצאת משאבים למשימות בוערות בזירה הפלסטינית ולא לאלה העתידיות (הלסנטיות) בזירה הלבנונית – בין אם הוא שגיאה שמקורה בצה"ל ובין אם נבע מהחלטה מדינית, נולד כנגזרת ישירה ממדיניות הממשלה שגרסה, כי למרות האיום המתמיד הנשקף מחזבאללה, פוטנציאל הבעירה הוא נמוך. מקבלי ההחלטות האמינו כי ניתן יהיה לשלוט בגובה הלהבות, במקרה של עימות בצפון,¹¹ ובמקרה של הידרדרות, יהיה זמן מספיק להשלים חוסרים ולגשר על פערים

עם גיוס כוחות היבשה ושילוב יחידות נוספות, התגלה חסר במידע עדכני. ואם היה כזה, הוא לא הגיע לידי הכוחות שנוזקו לו ולא נעשה בו שימוש. דוגמאות לכך – הארגונים החתומים שהוכנו על ידי המודיעין מבעוד מועד ובהם המידע הרלוונטי לכוחות היבשה, שלא נעשה בהם שימוש, וכן תצלומי אוויר ישנים משנת 2002, אשר מתנוססים

ברשימת טענות המילואימניקים. כך קרה שמידע קיים לא הגיע ליעדו בשל "צינורות מידע" לא יעילים.

פער זה מתחדד במיוחד על רקע ההישגים המרשימים של צה"ל והשב"כ בשנים האחרונות בניהול ידע והפיכת "תזרים המידע לצרכן" לאלקטרוני ועדכני. אם אכן נכונות טענות אנשי אמ"ן¹⁰ על היכרות מוקדמת עם רמת הלחימה הטקטית של חזבאללה, אזי מדובר שוב בכישלון בתחום שינוע המידע.

הרווחת היא כי כוח האדם שעומד לרשותו של הארגון גדול מכך, למרות הפגיעות המשמעותיות שספג.

פער נוסף, גלוי לעין, הוא מיפוי והיכרות עם שדרת הפיקוד. חזבאללה שמר על עמימות לגבי מפקדיו, סמכויותיהם ופריסתם הגיאוגרפית. רק הבכירים שבהם, שנחשפו והיו מוכרים, כולל נסראללה ועמאד מורניה,⁹ הועמדו בראש רשימת המיועדים לחיסול.

שיטות לחימה ומגננה – צה"ל שנהג לבצע אימוני לחימה מבוססי הכרות עם האויב, שמתקני התרגול המודרניים שלו בנויים על פי מודל מציאותי, מצא את עצמו נלחם בלבנון ב"סביבת עבודה" לא מוכרת. "שמורות הטבע" (מערכת התעלות והביצורים התת-קרקעיים של חזבאללה) המוסוות, מערכות הבונקרים האנכיות ויחידות השיגור האלחוטיות העמידו אתגר קשה לצה"ל במהלך הלחימה. לצורך ההשוואה, בגזרה הפלסטינית, סיפק המודיעין מידע מדויק על שיטות הלחימה והמגננה של היריב, והיחידות הלוחמות התאמנו ותרגלו מתארי לחימה דומים.

הכשלים בתחום העברת התוצר המודיעיני לצרכן

אחד מתפקידי המשמעותיים ביותר של המודיעין, על חטיבותיו השונות, הוא לספק מידע מעודכן ובעל ערך לכוחות הלוחמים, זאת על מנת לייצר יתרון יחסי ולהקטין את רמת האיום הצפויה להם.

9 יוסי מלמן, ארגנטינה מאשימה רשמית: אי-ראן אחראית לפיגועים, **הארץ**, 11 במרס 2003.

11 מ. ארנס, רוב התשובות ידועות, **הארץ**, 22 באוגוסט 2006.

10 ג. וויץ, עד בירות אם צריך, **הארץ**, 11 באוגוסט 2006.

שנפתחו בשל העברת מרכז הכובד לאזור עזה.

בפועל, חודשים ספורים לאחר הנסיגה מלבנון במאי 2000, גילה אמ"ן שאיראן וסוריה החלו לשגר כמויות עצומות של אמל"ח ומדריכים לחזבאללה, וכי פני ארגון

דו"ח מבקר מערכת הביטחון שראה אור במארכ 2006, ציין, כי "קיימים פערים כבדים במודיעין הקרבי בגזרה הצפונית..."

הגרילה, שאיתו למד צה"ל להתמודד בשנים בהן שהה בדרום לבנון, עומדות להשתנות. למרות שיש להניח כי ברק ושרון ידעו על כך, לא נעשתה שום פעולה בעניין.

מתקפה של ישראל על לבנון כדי לסכל את תהליך ההתחמשות הזה היתה זוכה לגינוי בינלאומי, והאשראי בו זכתה ישראל לאחר הנסיגה היה נפגע פגיעה קשה. לכך יש להוסיף את החזית הפלסטינית שנפתחה באוקטובר 2000 והצריכה מאמצים ישראלים רבים הן בתחום הצבאי והן בתחום הדיפלומטי. סביר להניח כי ההימנעות מתגובה צבאית נבעה מהעדפת מדיניות סבלנית ולא מחוסר הבנה של הסכנות בהתחמשות חסרת רסן של ארגון חזבאללה. אלא שבנקיטת העמדה של "שב ואל תעשה" היתה טמונה "סכנת הנוחות" אשר מובילה באיטיות מזדחלת מקו מדיני עם רציונל ברור לקו של התעלמות ועצימת עיניים.

הבעיה האמיתית עם תפיסת עולם מדינית זו, שגרסה כי "יש לישון בצפון עם

עין פתוחה מבלי לנשוד", היא, השפעתה המזיקה על הדרג הצבאי ובתוכו על אמ"ן. מתוך רצון לא להסיג את הגבול, לא לעורר פרובוקציות ולהמתין בסבלנות, צומצמו גיחות צילום נמוכות לצרכי איסוף מודיעין, פעילות יחידות איסוף¹² ופעולות אחרות שעלולות היו להתפס כאגרסיביות.

אמנם שנת 2005 הוכרזה באמ"ן "כשנת לבנון" ואף גובשה תוכנית רב שנתית מול חזבאללה, אולם בפועל המשיך צה"ל להעביר את

מרבית תשומותיו אל מול האיום המיידי שעמד בפניו – החזית הפלסטינית. דו"ח מבקר מערכת הביטחון שראה אור במארכ 2006,¹³ בתקופה בה נדמה היה כי הגבול הצפוני שקט, ציין, כי "קיימים פערים כבדים במודיעין הקרבי בגזרה הצפונית...". הדו"ח קבע, כי חובה להתאים לוח זמנים ברור לסגירת אותם פערים. אלא שבדומה לטיפול בנקודות תורפה אחרות, הקדימה המציאות את יישום הדו"ח.

סיכום

מחד, הצליחה מדינת ישראל להבין מבעוד מועד את התמונה האסטרטגית הרחבה ואכן זו הועברה למקבלי ההחלטות. מאידך, התגלו פערים בין מה שהיה ידוע למה

12 א. אייכנר, ר' אמ"ן: הפלסטינים מנסים לח- קות את המודל הלבנוני, ידיעות אחרונות, 11 בספטמבר 2006.

13 ז. שיף, הכול היה כתוב, הארץ, 31 באוגוסט 2006.

שהתגלה במציאות, והמודיעין הטקטי הוא שנושא על כתפיו את נטל האחריות על כך. פערים אלה השפיעו על תפקוד צה"ל ואולי גם על החלטות הדרג המדיני. אם הערכת ההצלחה של המלחמה מחייבת פרספקטיבה של זמן, הרי הערכת נקודות התורפה של תפקוד המודיעין הטקטי

יש לוודא, כי התעדוף הפנים-צה"לי - שהיה נהוג עד ערב המלחמה - ישתנה, וכי תתבצע הקצאת המשאבים הנדרשים לאמ"ן.

יש לוודא יישום מיידי של סל היכולות שקיימות בקהילת המודיעין, גם בלבנון

מחייבת תחקור מיידי, וזאת כדי לתקן את הליקויים מהר ככל האפשר. בהקשר זה יש לוודא, כי התעדוף הפנים-צה"לי – שהיה נהוג עד ערב המלחמה – ישתנה, וכי תתבצע הקצאת המשאבים הנדרשים לאמ"ן.¹⁴ כמו כן יש לוודא יישום מיידי של סל היכולות שקיימות בקהילת המודיעין, גם בלבנון.

14 א. בוחבוט, גידול ניכר בתקציב המודיעין, מעריב, 4 בספטמבר 2006.